

Recenzja rozprawy doktorskiej

Ks. mgr lic. Zygmunt Jagiełło, *Urząd i kompetencje dziekana w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i polskim pokodeksowym ustawodawstwie synodalnym*, Lublin 2018, ss. 202. Praca doktorska napisana pod kierunkiem ks. dra hab. Mirosława Sitarza prof. KUL w Katedrze Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie.

I. Temat badawczy i cel pracy

Sobór Watykański II dokonując reformy Kościoła i jego instytucji mocno zaakcentował rolę prezbiterów w Kościele partykularnym, stwierdzając, że są oni bliskimi współpracownikami biskupa diecezjalnego, zwłaszcza w zakresie duszpasterstwa parafialnego, a także w zakresie dzieł apostołstwa o charakterze ponadparafialnym. W związku z tym musiało się pojawić nowe spojrzenie na urząd dziekana. Dotychczasowe, wielowiekowe przepisy określające status tego urzędu okazały się nieprzystosowane do współczesnego duszpasterstwa inspirowanego eklezjologią Soboru Watykańskiego II i wrażliwego na szybkie zmiany zachodzące we współczesnych społeczeństwach. Obecnie duszpasterstwo domaga się współpracy, koordynacji, wzajemnej pomocy między duszpasterzami, a także między wspólnotami i grupami działającymi na tym samym terytorium lub w tym samym okręgu. Stąd też i urząd dziekana przeszedł swoistą transformację: od funkcji kontrolnych i administracyjno-biurokratycznych do funkcji głównie duszpasterskich i koordynujących.

Tę właśnie problematykę podjął ks. mgr lic. Zygmunt Jagiełło w swojej pracy zatytułowanej *Urząd i kompetencje dziekana w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i*

polskim pokodeksowym ustawodawstwie synodalnym. Dysertacja ukazuje regulacje prawne, odnośnie dziekana w prawie powszechnym i w polskim ustawodawstwie synodalnym. Sformułowany w ten sposób temat wskazuje na problematykę opracowania, która nie jest obca polskiej literaturze kanonistycznej. Werbalizacja i zakres tematu są właściwe, chociaż na pierwszy rzut oka jego zakres wydaje się zbyt wąski jak na rozprawę doktorską. Tematyka urzędu dziekana, rzadko jest jednak podejmowana i nie ma dotychczas monograficznego opracowania, nie licząc komentarzy do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Zagadnienie urzędu dziekana jest również aktualne w literaturze obcojęzycznej, co tylko częściowo ukazuje wykaz bibliografii w monografii. Podjęcie, więc całościowego opracowania tej tematyki zasługuje na uznanie. Nie jest ona, bowiem tylko teoretyczna, ale ma swoje liczne i praktyczne zastosowania w codziennej pracy duszpasterskiej. Treść opracowania ukazuje urząd dziekana w szerokim spektrum prawa kanonicznego, zwłaszcza uchwał Soboru Watykańskiego II odnośnie urzędu kościelnego i urzędu dziekana, oraz norm Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, które określiły jego pozycję prawną oraz kompetencje, jak również pozycję dziekana w prawie partykularnym Kościoła w Polsce, w tym w ustawodawstwie wielu synodów diecezjalnych. Regulacje prawa powszechnego zostały niejako dopełnione lub dookreślone przez prawo partykularne. Lektura opracowania nasuwa jednak wątpliwość na ile Autor wydobyl specyfikę polskiego prawa partykularnego. Owszem w przypisach, zwłaszcza rozdziału trzeciego znajdują się liczne odniesienia do uchwał poszczególnych synodów, jednakże w pracy nie zauważa się wyciągnięcia bardziej generalnych wniosków, na ile ustawodawstwo synodalne specyfikuje treść norm prawa powszechnego dotyczących urzędu dziekana.

Redakcja wstępu do pracy, pod względem metodologicznym obejmuje wszystkie elementy, ale w okrojonym kształcie, stąd też wydaje się on zbyt krótki. Lektura wstępu nasuwa również wątpliwość jaki jest główny cel badawczy pracy. I chociaż Autor zauważa, że “w dysertacji będzie przedstawiony proces kształtowania się tej instytucji” (dziekana) lub też, że będzie “ukazany ten urząd w obowiązującej regulacji prawnej”, a “tym samym przybliżona będzie rola i znaczenie tego urzędu” to jednak nie uwidacznia głównej tezy doktorskiej, stąd też określenie problemu badawczego przez Autora nie jest przekonywujące. Pewne zastrzeżenia, budzi także przedstawiona we wstępie prezentacja źródeł, a zwłaszcza literatury. Autor słusznie podkreśla, że jego rozważania koncentrują się na analizie materiału źródłowego, takiego jak dokumenty Soboru Watykańskiego II, postanowienia Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, konstytucje papieskie i inne dokumenty Stolicy Apostolskiej, uchwały synodów plenarnych i diecezjalnych, oraz instrukcje poszczególnych

diecezji i rozporządzenia biskupów diecezjalnych. Doktorant pominął jednak dokumenty wcześniejsze. W kwestii literatury ograniczył się jedynie do wymienienia nazwisk autorów polskich i kilku zagranicznych a powinien bardziej krytycznie ustosunkować się do wykorzystanej literatury i wskazać swój wkład w rozwój zagadnienia. W dalszej części Wstępu Autor stwierdza, że “rozprawa będzie samodzielny opracowaniem uwzględniającym dotychczasowe wyniki badań przy uwzględnieniu analizy materiału źródłowego i literatury”. Pomijając kwestie stylistyczne, nieco dziwi to zapewnienie Autora, bo jakim opracowaniem mogłaby być rozprawa doktorska?.

II. Systematyka pracy

Struktura pracy jest logicznie spójna. Składają się na nią wykaz skrótów, wstęp, trzy rozdziały merytoryczne oraz zakończenie, bibliografia, streszczenie w języku polskim i angielskim spis treści. *Wstęp*, poza wyżej zasygnalizowanymi, uwagami krytycznymi ostatecznie zapoznaje czytelnika z zagadnieniami, jakie mają być przedmiotem refleksji naukowej. Intytulacja poszczególnych rozdziałów pracy jest prawidłowa. Są one objętościowo proporcjonalne, chociaż pewne zastrzeżenie budzi konstrukcja rozdziału pierwszego. Przesunięcie kwestii historycznych dotyczących genezy urzędu dziekana na początek rozdziału uporządkowałoby chronologicznie omawiane kwestie. W pierwszym rozdziale porządek ten jest zachwiany. Poza tym warto zauważyć i docenić dołączone do rozdziałów krótkie wprowadzenia, a szczególnie wnioski, które podnoszą walor naukowy recenzowanej pracy, bowiem ja ubogacają i ułatwiają śledzenie toku myślenia Autora.

Całość rozprawy zamyka, liczące trzy strony zakończenie, w którym Autor w sposób usystematyzowany i logiczny podsumował zakres swoich badań, sposób interpretacji, a także zawiera on dobrą ocenę krytyczną poszczególnych zagadnień. Nie zabrakło w nim również ogólnych postulatów *de lege lata* i *de lege ferenda* dotyczących całości omawianych zagadnień jak i postulatów badawczych. Jak sam Autor podkreśla przeprowadzona analiza ustawodawstwa pod kątem praw i obowiązków dziekana w trzydziestu pięciu polskich kodeksowych synodach partykularnych i diecezjalnych oraz trzech instrukcjach biskupów diecezjalnych w diecezjach w których nie odbyły się synody diecezjalne, wykazała ewolucję norm prawnych w odniesieniu do urzędu dziekana. Uwidacznia się ona w kwestii uprawnień, zadań i obowiązków dziekana w świetle obowiązujących statutów diecezjalnych. Podkreśla ich szczegółowość, ważność oraz odnoszenie się do wielu płaszczyzn życia kościelnego i duszpasterskiego.

III. Źródła i literatura

Zakres wykorzystanych źródeł i literatury jest bogaty. Liczy, bowiem 27 stron maszynopisu, z tego wykaz źródeł obejmuje 6 stron, wykaz zaś literatury stron 21. Świadczy to o solidnej kwerendzie naukowej. Mimo, iż ustosunkowanie się do źródeł i literatury we wstępie niewiele wnosi do ich poznania, to jednak bibliografia pracy zasługuje na uznanie, bowiem Autor zmieścił w niej i wykorzystał wiele dokumentów, tak z kościelnego prawa powszechnego, jak i polskiego ustawodawstwa synodalnego. Wydaje się, że zbyteczne jest umieszczanie w bibliografii poszczególnych tomów *Komentarza do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, gdyż ten sam *Komentarz* jest przytaczany przy opisie konkretnych autorów i ich opracowań w nim zawartych. Dotyczy to także zbioru dokumentów pt. *Hierarchiczny Ustrój Kościoła*. Można też zauważyć brak konsekwencji w opisie bibliograficznym. Autor nie stosuje zasady, iż po pierwszym pełnym opisie danej pozycji można stosować opis skrócony. Stosuje on na przemian obie formy. Zauważa się też brak jednolitości w opisie dokumentów Soboru Watykańskiego II (np. s. 12 i 170). Ponadto niektóre dokumenty i pozycje literatury, chociaż wymienione są w przypisach, nie zostały włączone do Bibliografii pracy, (np. Dokumenty Kongregacji ds. Duchowieństwa i ds. Wychowania Katolickiego – s. 50 i 52, Konstytucja Pawła VI – s. 84, Dokumenty Soboru Trydenckiego – s. 37 i 91, Rytuał Rzymski – s. 80, Dokument II Polskiego Synodu Plenarnego – s. 83, a gdy chodzi o literaturę to brakuje w wykazie bibliograficznym autorów słowników – s. 36 i 74). Zauważone braki w opisie bibliograficznym nie zmieniają mojej pozytywnej opinii o przeprowadzonej kwerendzie naukowej.

IV. Ocena merytoryczna i osiągnięcia badawcze

Recenzowana dysertacja ukierunkowana jest na gruntowną analizę przepisów określających pozycję prawną urzędu dziekana w prawie kanonicznym. Problematyka pierwszego rozdziału pt. *Podstawy teologiczno-prawne i geneza urzędu dziekana* koncentruje się wokół zagadnienia podstawy teologiczno-prawnej urzędu kościelnego z uwzględnieniem postanowień dokumentów Soboru Watykańskiego II, prawodawstwa posoborowego, Kodeksu Jana Pawła II i pokodeksowych aktów normatywnych oraz genezy urzędu dziekana. Takie ułożenie treści tego rozdziału, o czym wspomniano wyżej, stwarza wrażenie jakoby urząd dziekana rozpoczyna swoją historię od Soboru Watykańskiego II. Cytowane

postanowienia soborowe i prawodawstwa posoborowego owe wrażenie umacniają. Można zrozumieć intencję Autora, który chciał najpierw podkreślić, zmiany wprowadzone przez tenże Sobór w kwestii rozumienia urzędu kościelnego, ale to o czym pisze dotyczy każdego urzędu nie tylko urzędu dziekana. Zastosowanie porządku chronologicznego, a więc najpierw omówienie genezy urzędu dziekana uporządkowałoby materię pierwszego rozdziału i nie wprowadzałoby czytelnika w błąd. Ponadto pewne zdziwienie budzi końcowa część rozdziału pierwszego, gdzie Autor omawiając urząd dziekana w aspekcie historycznym nagle bez zapowiedzi nawiązuje do pojęcia dziekana w obowiązującym, Kodeksie (s. 50) i w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich, pomijając to zagadnienie w rozdziale drugim

W rozdziale drugim zatytułowanym *Urząd i kompetencje dziekana w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku* Autor omawia najpierw kwestie dotyczące powierzania urzędu dziekana. Zostały między innymi zaprezentowane takie zagadnienia jak: powierzenie i utrata urzędu dziekana, wymogi związane z powierzeniem urzędu dziekana, czyli wyznaczenie osoby, nadanie tytułu oraz objęcie urzędu. Następnie omawia sposoby jego utraty: z natury rzeczy, rezygnacja, przeniesienie na inny urząd, usunięcie i pozbawienie. Tym samym Autor w tym rozdziale pomija kodeksowe pojęcie urzędu dziekana, które znalazło się jako dopowiedzenie historyczne w rozdziale pierwszym, chociaż tytuł rozdziału *Urząd... w Kodeksie...* sugerowałby rozpoczęcie analizy przepisów dotyczących dziekana od omówienia najpierw pojęcia tego urzędu. Przyjęty więc przez Autora plan rozdziału drugiego nie odpowiada na pytanie czy prawodawca kodeksowy wniósł jakieś nowe elementy pojęciowe, czy też nie? Następnie Autor analizuje pojęcie i rodzaje kompetencji dziekana. Ukazane zostały, więc szerokie kompetencje dziekana w zakresie liturgicznym (troska o właściwe funkcjonowanie życia liturgicznego, przechowywanie Najświętszego Sakramentu, księgi liturgiczne), kompetencje duszpasterskie i koordynacyjne (koordynacja działalności pasterskiej, formacja kapłanów, ewangeliczna postawa dziekana wobec prezbiterów), administracyjno-kontrolne (troska o majątek kościelny, kontrola kancelarii parafialnej, wizytacja parafii, sprawy finansowe), koordynacyjne tak wobec spraw materialnych parafii, kontroli ksiąg parafialnych, a także troski o prezbiterów (prowadzenie konferencji dekanalnych, pomoc kapłanom, zwłaszcza w sytuacji choroby, zastępstw, śmierci, jak też zabezpieczenie parafii i dokumentów w sytuacji *sede vacante* parafii) wreszcie kompetencje reprezentacyjne i konsultacyjne (uczestnictwo w synodzie diecezjalnym, opiniowanie kandydatów na urząd proboszcza)

Podobną problematykę zawiera rozdział trzeci noszący tytuł *Urząd i kompetencje dziekana w polskim kodeksowym ustawodawstwie synodalnym*. Autor omawia w nim

również kwestie związane z powierzaniem i utratą urzędu dziekana oraz jego kompetencje w polskim ustawodawstwie synodalnym. Poddaje analizie kompetencje dziekana w zakresie spraw liturgicznych, duszpasterskich, kompetencje koordynacyjne, administracyjno kontrolne, karne, związane z władzą dyspensowania, reprezentacyjne konsultacyjne i mediacyjne. W tym wykazie kompetencji należy zwrócić uwagę na “kompetencje karne” dotyczące sakramentu pokuty i pojednania. Po pierwsze sam termin “kompetencje karne” jest nieco przesadzony, bowiem sugeruje, że dziekan posiada jakąś władzę karania, co byłoby nieprawdą, ponadto Autor pominął uregulowania papieża Franciszka. Otóż tenże Papież z racji Roku Miłosierdzia (od 8 grudnia 2015 r) upoważnienie do pojednania przestępcy aborcyjnego udzielił każdemu kapłanowi w ramach sprawowania sakramentu pojednania i pokuty. To uprawnienie udzielone na okres jubileuszu zostało przedłużone w czasie, niezależnie od jakichkolwiek przeciwnych rozporządzeń, o czym Papież postanowił w Liście apostolskim *Misericordia et misera*, (AAS 108 (2016) 1311-1327: „... aby żadna przeszkoda nie stała pomiędzy prośbą o pojednanie a Bożym przebaczeniem, udzielam od tej pory wszystkim kapłanom, na mocy ich posługi, władzy rozgrzeszania osób, które popełniły grzech aborcji”), ogłoszonym w dzień po zamknięciu Roku Miłosierdzia. Ciekawym natomiast zagadnieniem, na które Autor zwrócił uwagę jest rola mediacyjna dziekana w kwestiach spornych. Słusznie podkreśla, że dziekan jest postrzegany jako pierwsza instancja odwoławcza we wszelkich sprawach spornych przekraczających uprawnienia proboszcza, nie wyjaśnia jednak, na jakiej podstawie prawnej przysługuje mu to uprawnienie. Zwłaszcza w dobie obecnej mediacja odgrywa coraz większą rolę, także i w Kościele nie jest ona nowością..

V. Ocena formalnej strony rozprawy

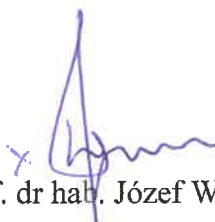
W celu zrealizowania swoich celów badawczych Ks. mgr Zygmunt Jagiełło przyjął złożoną, a nawet można powiedzieć skomplikowaną metodę. Jak sam zaznacza we wstępie (s. 7) posłużył się metodą dogmatyczno-prawną i historyczno-prawną oraz teologiczno-prawną. Tak opisana metoda zwłaszcza ta ostatnia teologiczno-prawna budzi wątpliwości, co do jej rozumienia i zastosowania w pracy. Czy to ma być jakieś połączenie metody teologicznej i prawnej, czy też inaczej należy ją rozumieć i dlaczego była taka metoda potrzebna. Autor nie wyjaśnia też, do których fragmentów pracy odnoszą się poszczególne metody. Mimo powyższej uwagi należy podkreślić, że ks mgr Z. Jagiełło posługuje się dobrym językiem prawniczym. Rozprawa napisana jest poprawnie, z zastosowaniem odpowiedniej terminologii.

Autor często stosuje przypisy i umieszcza je prawidłowo. Należy też podkreślić, że nie są one zdawkowe, lecz bardzo często zawierają wyjaśnienia lub uzupełnienia, a nawet jego osobiste opinie. Ponadto styl komunikatywny, chociaż występują drobne błędy literowe i potknięcia stylistyczne, (np. „*Kuria Rzymska, której dykasterie obejmują wielu biskupów...s. 29; „ Z czasem pojęcie dziekana...z urzędzeń rzymskich zostało przejęte przez Kościół – s.35; „ „, kompetencje parafii – s. 161”*). Zauważone potknięcia, raczej drobne nie obniżają wartości merytorycznej opracowania.

VI. Wniosek końcowy

Przechodząc do formułowania uwag podsumowujących należy stwierdzić, że przedłożona do recenzji rozprawa doktorska, chociaż zawiera drobne i dyskusyjne uchybienia, głównie natury formalnej, posiada cechy dobrej monografii na przedłożony temat. Niewątpliwą zaletą pracy jest aktualność tematu, a także całościowy obraz urzędu dziekana w prawie kościelnym. Autor umiejętnie dokonał prawnej interpretacji omawianych zagadnień. Wykładnia poszczególnych kwestii również zasługuje na pozytywną ocenę, a przedstawione zastrzeżenia nie podważają tej opinii.

Reasumując poczynione uwagi należy stwierdzić, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia ustawowe wymagania stawiane pracom doktorskim w Polsce określone w Ustawie z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (Dz. U. Nr 84, poz. 455 z późn. zm.). Tym samym pozwala wnioskować do Prześwietnej Rady Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o dopuszczenie ks mgr lic. Zygmunta Jagiełło do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. prof. dr hab. Józef Wroceński

Warszawa, dnia 21 stycznia 2019 r.